

2. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>
3. На час війни в Україні введено держреєстрацію договорів замість реєстрації прав. *Agravery.com*. 2022. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/nac-as-vijni-v-ukraini-vvedeno-derzreestraci-u-dogovoriv-zamist-reestracii-prav>
4. Непомящая І.О. Цивільно-правовий аспект реєстрації майнових прав. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14773?show=full>

Ключові слова: реєстрація цивільних прав, воєнний стан, державні реєстри, реєстраційні процедури, блокчейн-технології.

Key words: registration of civil rights, martial law, state registers, registration procedures, blockchain technologies.

ОРЗІХ ЮРІЙ ГЕННАДІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ У НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: НА ПРИКЛАДІ СПАДКУВАННЯ

Війна та воєнний стан в Україні продовжують впливати на життя людей і всієї країни в цілому. На жаль тривалість воєнного стану та війни в країні породжує та затверджує нові реалії повсякденного життя, трансформуючи в тому числі і правову реальність, створюючи реальність нового роду – «правову повсякденність воєнного стану». Це спричиняє залежність певного роду: Чим далі триває війна, тим більш звичайним та повсякденним стають її правові реалії. З огляду на це, фраза «правова повсякденність воєнного стану» не потребує слів «в умовах...». Скоріш за все, чим далі буде тривати війна тим скоріше ми спостерігатимемо все частіше використання слів «в умовах...» не з фразою «в умовах воєнного стану», а з фразою «в умовах мирного часу». Наразі ми стаємо свідками зміни правової повсякденності з правової повсякденності мирного часу на правову повсякденність війни та воєнного стану.

Звісно, що впливаючи на правову повсякденність змін зазнає і правозастосування. Це пов'язано із тим, що ми змушені констатувати практичну неготовність законодавства України до реалій війни про що свідчить шалена кількість нормативно-правового матеріалу, який було прийнято за період війни.

Поступове затвердження правової повсякденності воєнного стану виявляє все нові законодавчі лакуни, які потребують врегулювання в умовах війни. Нотаріальна діяльність та спадкове право також зазнали чималих та принципових змін за період воєнного стану.

Так, ще 24 лютого 2022 року, ще об 11:00 ранку, внаслідок прийнятого рішення в Україні перестали функціонувати практично всі Єдині та Державні реєстри України, в тому числі Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний земельний кадастр та Спадковий реєстр, що унеможливило закінчення розпочатої процедури видачі свідоцтв про право на спадщину, які було розпочаті вранці 24 лютого 2022 року. Нотаріальний процес видачі свідоцтва про право на спадщину на нерухоме (оформлення спадщини) та подальші дії пов'язані з його видачою просто неможливі без використання згаданих реєстрів. Перед видачою свідоцтва про право на спадщину нотаріус повинен перевірити наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору та заповіту за даними Спадкового реєстру, а також перевірити наявність/відсутність арештів на майні спадкодавця за даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (п. 1.2. та п. 4.18 Глави 10 Розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [1].

28 лютого 2022 року було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», якою було визначено, що *«незавершені нотаріальні дії за зверненням громадянина Російської Федерації ... зупиняються до прийняття та набрання чинності Законом України щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором;»* (у редакції станом на 28.02.2022 року) [2], що унеможливило продовження розпочатої процедури оформлення спадщини такими спадкоємцями.

Вже 06 березня 2022 року до згаданої Постанови Кабінету Міністрів України були внесені зміни, що зупинили перебіг строку для прийняття спадщини (див. п. 3 Постанови у редакції від 06.03.2022 року) [2], що призвело до неможливості видачі свідоцтв про право на спадщину по спадкових справах строк для прийняття спадщини по яких спливав на період воєнного стану. Натомість Цивільний кодекс України не зазнав змін на рахунок зупинення строку прийняття спадщини. Такий стан речей спровокував різне нормативно-правове регулювання одних і тих самих відносин принципово різним чином і на різних рівнях ієрархії нормативно-правових актів. Тобто Постанова Кабінету Міністрів України, яка є підзаконним нормативно-правовим актом врегулювала іншим чином питання строків прийняття та відмови від прийняття спадщини чим створила суперечливу ситуацію і поставила нотаріуса перед інтерпретативним вибором, а саме: як тлумачити ці норми права та якими принципами керуватися?

Правозастосування ми сприймаємо як діяльність, яка неодмінно пов'язана з тлумаченням нормативно-правових актів. Вважаємо неможливим процес правозастосування без етапу тлумачення норми права оскільки ми виходимо з таких аксіоматичних міркувань, які передбачають, наявність у нормі права схованого змісту так само як і слідів

інтенції законодавця, який створив цю норму. А отже нотаріусу, що бачить перед собою таку неоднозначну ситуацію необхідно визначитись, чи видавати свідоцтво про право на спадщину, чи не видавати по спадковій справі, за якою строк для прийняття спадщини сплинув, наприклад, 15 березня 2022 року оскільки спадкодавець помер 15 вересня 2021 року і чи взагалі можна вважати, що строк для прийняття спадщини по такій спадковій справі дійсно сплинув. Якщо вважати, що такий строк сплинув, то підстав для затримання видачі свідоцтва про право на спадщину немає і нотаріус повинен видати свідоцтво про право на спадщину. Інше питання, що постає це те, що згаданою Постановою Кабінету Міністрів України було запроваджено механізм зупинення строку для прийняття спадщини, який взагалі відсутній у Цивільному кодексі України. Зупинення строків Цивільним кодексом України передбачене лише для позовної давності і застосування такого механізму до строків у спадковому праві можливо лише, якщо суб'єкт правозастосування використовує аналогію закону (стаття 8 Цивільного кодексу України) [3].

Вже 28 квітня 2022 року згадана Постанова Кабінету Міністрів України зазнала чергових змін і передбачала таку редакцію п. 3 «3. *Установити, що на час воєнного стану перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини.*».

Передбачивши додатково, що видача свідоцтва про право на спадщину відбувається виключно після закінчення строку для прийняття спадщини та, що зупиненню підлягає також і строк для відмови від прийняття спадщини. Натомість, додаткове зазначення про зупинення строку для відмови про прийняття спадщини в принципі вважаємо зайвим оскільки Цивільний кодекс України не визначає окремо строк для відмови від прийняття спадщини, а лише встановлює, що відмовитися спадкоємець має право протягом строку, встановленого для прийняття спадщини (див. статтю 1273 Цивільного кодексу України) [3]. То ж зупинення строку для прийняття спадщини автоматично тягне зупинення строку для відмови від прийняття спадщини, оскільки строку для відмови поставлений у пряму залежність від строку для прийняття спадщини диспозицією статті 1273 Цивільного кодексу України.

Існуюча вже зараз редакція згаданої Постанови Кабінету Міністрів України, яка набрала чинності 29 червня 2022 року, передбачила принципові зміни. Так, пунктом 3. встановлено, «*що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини.*». З цього моменту виникають інші питання. А саме чи рахувати ці 4 місяці виключно з дня введення воєнного стану, чи необхідно додавати до кожного строку прийняття спадщини додатково 4 місяці і лише потім видавати свідоцтво про право на спадщину? Чи потрібно додавати зазначені 4 місяці виключно до 6 місячного строку

передбаченого статтею 1270 Цивільного кодексу України, чи потрібно їх рахувати і додавати і для другої, третьої, четвертої та п'ятої черг спадкування відповідно, якщо дотримуватися позиції, що строк для прийняття спадщини для кожної наступної черги становить 6 місяців від дня відкриття спадщини + 3 місяці для кожної наступної черги?

І це звісно не всі питання, які постають перед нотаріусом, як суб'єктом правозастосування, що здійснює нотаріальну діяльність в умовах правової повсякденності воєнного стану. Іntenція авторів згаданої Постанови Кабінету Міністрів України зрозуміла і не потребує детального опису, зазначимо лише, що погоджуємося з ідеєю, що закладена у цій Постанові. Однак такі ситуації непоодинокі і вони ілюструють по-перше, неабиякі виклики, що постають перед суб'єктом правозастосування, а по-друге, невідповідність діючого законодавства реальності воєнного стану, яка змушує конституювати правову реальність воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена Наказом Міністерства Юстиції України 22.02.2012 року № 296/5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/conv#n646>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>.
3. Цивільний кодекс України – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20220507#n5933>

Ключові слова: правозастосування, воєнний стан, нотаріус, суб'єкт правозастосування, спадкування, нотаріальна діяльність.

Key words: application of law, martial law, notary, subject who authorized to apply law, inheriting process, notarial activity.

СПАСОВА КАТЕРИНА ІВАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук,
голова Наукового товариства молодих вчених, аспірантів та студентів,
адвокат*

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року на територію України привело країну і суспільство до нових викликів, до нових правових проблем і колізій, до ускладнення функціонування державних органів в областях де ведуться активні бойові дії тощо. У зв'язку з чим виникає необхідність роз'яснення нових